

Křesťanská ikonografie

Markéta Hellerová

Jakub Kříž

Viktória Mračková

ÚVOD

Společným jmenovatelem naší trojice prezentací (Diokleciánovo mauzoleum, Boží hrob v Jeruzalémě, Baptisterium ortodoxních v Ravenně) je ikonografie architektury. Toto téma rozvinul především Richard Krautheimer v článku *Introduction to an Iconography of Mediaeval Architecture* (1942). Naším cílem bude snaha postihnout společné rysy všech tří, na první pohled, odlišných staveb. Chceme poukázat hlavně na jejich vzájemné propojení v rámci specifických kultovních účelů. Upozornit na problém vzorů a kopií.

Diokleciánovo mauzoleum ve Splitu

S projektem a stavbou Diokleciánova mauzolea se patrně začalo před císařovou abdikací v roce 305, dokončeno pak bylo pravděpodobně již před jeho smrtí v roce 312. Stavba byla součástí komplexu Diokleciánova paláce ve Splitu. Pravděpodobně počátkem 7. století byla přeměněna na kostel Sv. Domnia (mučedníka z období Diokleciánovy vlády), ke kterému byla v pozdním středověku přistavěna věž, čímž byl zničen pronaos mauzolea. K dalším úpravám budovy došlo počátkem 17. století a koncem 19. století pak byla budova restaurována.

Mauzoleum bylo centrální stavbou. Půdorys budovy má v exteriéru podobu osmiúhelníku obklopeného sloupořadím, v interiéru je pak půdorys budovy kruhový se střídajícími se obdélníkovými a půlkruhovými nikami. Mezi nikami jsou pak umístěny sloupy s korintskými hlavicemi nesoucí kladí na kterém je umístěna druhá řada kratších sloupů, opět podpírajícími kladí.

Díky zbožštění císařů se při stavbě mauzoleí uplatňovala inspirace vycházející z chrámové architektury. Mauzolea se pak pro změnu stala inspirací při stavbě raně křesťanských martyrií.

Bibliografie:

- A. J. Brothers, *Diocletian's Palace at Split*, Greece & Rome, 19, s. 175-186.
- Slobodan Ćurčić, *Architecture in the Balkans: from Diocletian to Süleyman the Magnificent*, New Haven 2010.
- Slobodan Ćurčić, *Late-Antique Palaces: The Meaning of Urban Context*, *Ars Orientalis*, 23, s. 67-90.
- Mark Joseph Johnson, *The Roman imperial mausoleum in late antiquity*, Cambridge 2014.
- Richard Krautheimer, *Introduction to an "Iconography of Mediaeval Architecture"*, *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, 5, 1942, s. 1-33.
- Scott L. Malcomson, *Safe as Houses*, *Transition*, 85, s. 30-46.
- John Bryan Ward-Perkins, *Imperial Mausolea and Their Possible Influence on Early Christian Central-Plan Buildings*, *Journal of the Society of Architectural Historians*, 25, s. 297-299.

Chrám Božího hrobu

Chrám Božího hrobu v Jeruzalémě byl poprvé vystavěn v době vlády císaře Konstantina po roce 326. Areál se skládal z rotundy Božího hrobu (tzv. Anastasis) a z pětilodní baziliky. Celek však byl několikrát výrazně poškozen (614, 1009, 1808) a následně přestavěn. Jádrem komplexu – rotunda – si však udržuje i po rekonstrukci v 19. století částečně původní vzhled.

Jedná se o centrální stavbu s dvojicí galerií, v jejímž středu je tzv. aedikula – místo hrobu Ježíše Krista. Galerie jsou podpírány dvaceti sloupy, z nichž některé si zachovaly i původní hlavice. Kupole má ve středu velký oculus – jedná se však o invenci až z 19. století. Dodnes je otázkou, zda bylo původní zastřešení rotundy tvořeno dřevěným stropem či klenbou.

Rotunda Anastasis vychází z forem římského, imperiálního mauzolea „heroa“ jako je například Diokleciánovo mauzoleum ve Splitu. Boží hrob přebírá jejich tvar, ale zároveň se stává vzorovou stavbou pro křesťanský typ mauzolea resp. memorabilního místa, ve kterém je pěstován kult světců. Tato tzv. *martyria* se stanou velmi rozšířeným stavebním typem v pozdní antice.

Boží hrob se zároveň stává „ikonickou“ stavbou, která je v dalších staletích hojně kopírována. Vzpomeňme na komplex SantoStefano v Bologni, na kostel HolySepulchre v anglickém Cambridge nebo na kostel St-Jacques v Neuvy-Saint-Sépulchre ležící na svatojakubské cestě ve střední Francii.

Bibliografie:

- Robert Ousterhout, *Architecture as Relic and the Construction of Sanctity: The Stones of the Holy Sepulchre*, Journal of the Society of Architectural Historians, 62, 2003, s. 4-23.
- Robert Ousterhout, *Rebuilding the Temple: Constantine Monomachus and the Holy Sepulchre*, Journal of the Society of Architectural Historians, 48, 1989, s. 66-78.
- Robert Ousterhout, *The Church of Santo Stefano: A "Jerusalem" in Bologna*, Gesta, 20, 1981, s. 311-321.
- Kurt Weitzmann, ed., *Age of spirituality: late antique and early Christian art, third to seventh century*, New York 1979, s. 650 – 651.
- Earl Rosenthal, *A Renaissance "Copy" of the Holy Sepulchre*, Journal of the Society of Architectural Historians, 17, 1958, s. 2-11.
- Richard Krautheimer, *Introduction to an "Iconography of Mediaeval Architecture"*, Journal of the Warburg and Courtauld Institutes, 5, 1942, s. 1-33.
- J. R. Macpherson, *The Church of the Resurrection, or of the Holy Sepulchre*, The English Historical Review, 7, 1892, s. 417-436.

Baptistérium Ortodoxných

Jedná sa o jednu z najstarších ranno-kresťanských pamiatok v Ravenne vôbec, podľa niektorých zdrojov dokonca označované za budovu verejných rímskych kúpeľov . Iné zdroje však pojednávajú o možnosti vzniku tejto výnimočnej stavby na podnet biskupa Ursa pred rokom 396, ešte pred presídlením metropoly z Milána do Ravenny (402) . Počas pôsobenia biskupa Neona , v priebehu rokov 450- 475 prešlo baptistérium mnohými úpravami, ktoré zakončila rekonštrukcia kupoly a celková veľkolepá výzdoba interiéru, vrátane mozaík vďaka ktorým sa stavba preslávila. Celková architektúra stavby je založená na osembokom pôdoryse (oktogón) , doplnenom o štyri vonkajšie výklenky. Na každej strane nájdeme zaoblené okno. Interiér je tvorený dvoma radmi oblúkov umiestených nad sebou, súčasne je však na základe výzdoby rozdelený do troch úrovní. Pričom dolná časť stien je vykladaná porfýrovými diskami a obdĺžnikmi zo zeleného mramoru (zachovali sa zo starorímskych kúpeľov), stredná časť je založená na štukovej výzdobe a hornú časť zdobí mozaika grécko-rímskeho typu. V strede budovy sa nachádza osemboká krstiteľnica, vyrobená z gréckeho mramoru a porfýru. Napriek tomu, že bola v 16.storočí prestavaná, stále si zachovala niektoré z pôvodných prvkov.

Neoniánovo baptistérium býva často označované ako baptistérium ortodoxných, aby sa zdôraznila odlišnosť od podobnej stavby „ariánskych kacírov“. Celá táto tehelná stavba je dnes prepadnutá o tri metre oproti pôvodnému stavu, dôvodom je mäkké podlažie stavby. Apsida pochádza z 10. storočia, zatiaľ čo pilastry a slepé oblúky zaraďujeme do pôvodnej konštrukcie stavby . Baptistérium v Ravenne býva jeho podobou a typom prevedenia najčastejšie prirovnávané ku Konštantínovej bazilike v Trevíri, bazilike San Simpliciano v Miláne alebo ku kostolu sv. Juraja v gréckom Solúne.

Bibliografia :

- Temple, Nicholas, „*Conversion and Political Expedience: Imperial Themes in the Early Christian Baptistery*“
Anales del Instituto de Investigaciones Estéticas, vol. XXIV, núm. 80, primavera, 2002, pp. 5-45
Instituto de Investigaciones Estéticas ,Distrito Federal, México
- Temple, Nicholas,“ *Baptism and sacrifice: cosmogony as private ontology. Architectural Research Quarterly*, „ 8 (1).
pp. 47-60. ISSN 1359-1355
- Wharton, Annabel Jane. “*Ritual and Reconstructed Meaning: The Neonian Baptistery in Ravenna.*” *The Art Bulletin*,
vol. 69, no. 3, 1987, pp. 358–375. www.jstor.org/stable/3051060.
- Spiro K. Kostof,“*The Orthodox Baptistery of Ravenna*“ , xviii + 171 pp., 147 ill., New Haven: Yale University Press, 1965.

ZÁVĚR

Snažili jsme se ukázat zajímavý fenomén osvojování a přejímání architektonických děl. Toto osvojování mezi různými kulturami zároveň přináší změnu vztahu formy a funkce. Pro římské obyvatelstvo byla centrální stavba (kruhová nebo polygonální, jak je tomu v případě Diokleciánova mauzolea) typická pro mauzolea. Ta představovala místa setkávání se smrtí. To ale neznamená, že by stavby nebyly bohatě v interiéru dekorovány (např. porfyrové sloupy v případě mauzolea Diokleciánova). Křesťanství tento stavební typ přejímá a centrální stavby se stávají tzv. martyrii, místy pohřbu mučedníků. To je případ i nejvýznamnějšího martyria – rotundy Božího hrobu v Jeruzalémě. Tato stavba je navíc důležitá tím, že byla velmi často kopírována, jak na východě, tak i na západě. Třetím stavebním typem, se kterým jsme se setkali, je baptisterium konkrétně baptisterium ortodoxních v Ravenně. Baptisteria, která mají také centrální tvar, jsou rovněž místa smrti. Ale smrti duchovní. Jsou to místa, kde křtem starý, tělesný život umírá, ale zároveň se rodí život nový, život křesťanský. Tento akt křtu a přerodu zdůrazňuje často i výzdoba na stěnách baptisterií.